

La pràctica del lloguer de bèsties entre els jueus targarins a la fi del segle XV

Josep-Xavier Muntané i Santiveri

La progressiva difusió i consolidació del sistema municipal al llarg de l'edat mitjana va comportar la configuració d'un conjunt de relacions entre les diverses parts del territori català, una mena de xarxa de poder i d'administració d'aquestes terres, que es va anar concretant en una mobilitat creixent dels sectors més perifèrics i menys influents vers aquells punts de la xarxa on es concentrava el poder civil i religiós.¹

Vist de més a prop, existia al mateix temps una mena de xarxa secundària, de natura bàsicament econòmica i comercial, bastida entre els municipis i els nuclis poblacionals d'una mateixa zona, que implicava també tota una sèrie de moviments que afavorien la comunicació i la interacció entre els habitants.

Per això, una de les despeses habituals dels municipis medievals que, amb canvis obvis en la forma però potser no tan significatius en el contingut, s'ha perpetuat fins als nostres dies era el lloguer d'animals amb què els membres del govern municipal, o els habitants del municipi designats per aquells, es traslladaven a diversos indrets fora de la vila per tal de dur-hi a terme determinades gestions a favor del municipi.

1. Veg. C. BATLLE, *L'expansió baixmedieval (segles XIII-XIV)*, en P. VILAR (dir.), *Història de Catalunya*, Barcelona, Edicions 62, 1999, vol. 3, p. 78-82. Per a una visió de conjunt i alhora aprofundida de les implicacions per als municipis de la relació entre territori i poder (civil i eclesiàstic) al llarg de l'edat mitjana, veg. també F. SABATÉ, *El territori de la Catalunya medieval: Percepció de l'espai i divisió territorial al llarg de l'Edat Mitjana*, Barcelona, Rafael Dalmau, 1997.

A la vila medieval de Tàrrega, les anades i tornades cap a diversos llocs de la geografia catalana per ordre del consell municipal, ampliada més endavant amb les terres castellanes, s'anaren convertint en un fet cada vegada més habitual i irrenunciable a causa del nervi amb què el municipi es prenia el seu procés de consolidació i expansió.² Entre els albarans que han romàs d'aquella època, n'hi ha uns quants en què, sia de manera exclusiva sia mesclats amb altres conceptes, s'especifiquen les quantitats de diners destinades pel consell a liquidar amb els propietaris dels animals les despeses originades en concepte de *lloguer de bèsties* a què ens referim.³

Entre aquests albarans n'hi ha alguns, tots de la fi del segle XV, concretament de la dècada dels vuitanta, en els quals al costat de propietaris d'animals cristians en trobem també de jueus.⁴

En aquell moment, poc abans de l'expulsió dels jueus de 1492, ja feia més de dos-cents anys que entre els habitants de Tàrrega hi havia una minoria que es distingia de la resta per la seva opció religiosa. Eren els qui constituïen l'aljama jueva de la vila.⁵ La història dels jueus en aquesta contrada —tot i haver seguit els alts i baixos que la presència jueva va experimentar en el Principat (recorrem, a tall d'exemple, els assalts als calls de 1348 o les restriccions creixents a què va ser sotmesa)— va acabar tenint el seu propi ritme i, enfront de la davallada generalitzada soferta per les grans aljames catalanes arran dels atacs de 1391, l'aljama targarina va emprendre un camí més o menys puixant, més o menys florent, que va durar fins al moment de l'expulsió. De fet, la presència d'aquests jueus, a qui el municipi sollicitava animals en règim de lloguer, sembla apuntar en aquesta direcció.

2. Per a fer-se una idea del creixent desenvolupament de la vila de Tàrrega durant el període baixmedieval i de la subjecció del municipi als representants d'un poder civil i religiós que, tot i tenir les seves respectives seus lluny de la vila, acomplien amb eficàcia la seva tutela i el seu domini sobre aquesta, veg. J.-M. SEGARRA I MALLA, *Història de Tàrrega amb els seus costums i tradicions (segles XI-XVI)*, Tàrrega, Museu Comarcal, 1984, vol. 1.

3. Efectivament trobem diverses vegades l'expressió *lloguer de bèsties* per a referir-se al lloguer d'animals de sella.

4. Veg. Arxiu Històric Comarcal de Tàrrega (en endavant: AHCT), *Llibre d'albarans* (1479-1490), f. 40r-v; 41v; 76r; 104r; 111v; 112r; 123r; 202r; 241v.

5. Veg. J.-X. MUNTANÉ I SANTIVERI, *Fonts per a l'estudi de l'aljama jueva de Tàrrega: Documents i regesta*, Barcelona, PPU, 2006.

1. Els muls i cavalls dels jueus de Tàrrega

Algunes de les notícies conservades amb relació a l'aljama targarina impliquen la possessió de bestiar equí per part d'alguns dels seus membres. De fet, un dels bans més recurrents dels segles XIV i XV en relació a mules, ases i rossins de jueus té a veure amb el fet d'haver estat trobats pasturant en camps d'altres habitants de la vila o en terrenys comunals. Pel que fa al primer cas, a la primeria de 1357 hom multà Vidal Mossé, fill de Mossé Natan, perquè una mula seva pasturava al camp de safrà de Jaume Bonjoc;⁶ el 17 d'abril de 1388 l'ase de Jucef Xeba, sabater jueu, va ser trobat menjant i calcigant el forment de Guillem Colmers,⁷ i gairebé cent anys després, el 17 de febrer de 1460, va ser la somera d'Içac Alxec la que va ser descoberta pasturant al bell mig del farraginal de Bramon.⁸ I al contrari: el 21 de setembre de 1481 Abram Baruc denunciava que dues mules de Rossell i un rossí de Canyella havien entrat en una vinya seva i se li havien menjat part de la verema.⁹ Quant al segon cas, relatiu a les zones comunals, comptem amb la denúncia que el 25 de febrer de 1482 va ser interposada contra Jucef de Besés perquè un rossí blanc i catorze mulates seus havien estat descoberts pasturant «a son plaer» al vedat de la bassa d'aigua dolça, al camí de Verdú.¹⁰

Un altre tipus d'infracció bastant comuna era quan, per fer dreuera, es desviava l'animal del camí i se'l feia passar pel mig de trossos i camps. El 30 d'abril de 1456 un jueu cerverí, anomenat Saporta, va ser sorprès dins del terme de Tàrrega quan calcigava amb l'esquadra de sis mules que duia a la fira de bestiar de Verdú el camp de forment de Pellicer;¹¹ el 13 d'octubre de 1484 el metge Daví Abenaçaia feia via travessant diversos camps sembrats de blat,¹² i el 9 de maig de 1492 era l'especier Nacim Rovén qui passava camp a través per les propietats de Portapà i de Mira, jueva targarina.¹³

La gran utilitat d'aquestes bèsties com a animals de llaura, de tir o de sella feia que en els àmbits rurals fossin nombroses les cases on hi havia un exemplar de mul o de somera. Els cavalls i els rossins, de més valor, no eren, òbviament,

6. Veg. AHCT, *Llibre de bans* (1356-1357), f. 26r.

7. Veg. AHCT, *Llibre de bans* (1388), f. 7v.

8. Veg. AHCT, *Llibre de bans* (1459-1460), f. 88v.

9. Veg. AHCT, *Llibre de bans* (1481), f. 13v.

10. Veg. AHCT, *Llibre de bans* (1482), f. 11r.

11. Veg. AHCT, *Llibre de bans* (1456), f. 53v.

12. Veg. AHCT, *Llibre de bans* (1484), f. 23v.

13. Veg. AHCT, *Llibre de bans* (1492-1493), f. 9r.

tan comuns.¹⁴ Si per a les feines del camp se'n necessitava més d'un, era pràctica habitual que entre els pagesos més pobres se'ls deixessin. En canvi, la possessió de diversos exemplars estava reservada a les persones de nivell econòmic més alt. De fet, el jueu targarí de qui hem vist que tenia una bona colla de muls joves pasturant pel vedat de l'aigua dolça pertanyia a una nissaga acabada. Aquests propietaris de diversos animals eren els únics que es podien arriscar a llogar-ne als municipis quan aquests els demanaven,¹⁵ ja que amb l'excedent d'animals que tenien cobrien les seves necessitats bàsiques. Qui eren els jueus targarins que, poc abans de l'expulsió, podien permetre's de guanyar diners bo i llogant animals al govern municipal perquè els utilitzés com a mitjà de transport?

2. Els jueus targarins llogaters d'animals de sella a la fi del segle XV

Una de les columnes de la taula que figura a l'annex conté els noms dels propietaris jueus a qui els paers van llogar animals. En més de la meitat de casos, l'escrivà va consignar els dos noms que els jueus medievals tenien el costum de fer servir, bé que de sis d'aquests propietaris només recollí un dels noms. Segurament devia pensar que oferir més dades per identificar una persona que potser era prou coneguda a la vila, o bé era l'única que s'anomenava així, resultava superflu. Malauradament, amb les dades de què disposem avui ens és gairebé impossible restablir aquella complicitat amb l'escrivà que ens permetria assignar-los el nom que els falta i identificar amb certesa els sis personatges en qüestió.

14. En una detallada relació de salaris i preus elaborada a partir de documents procedents de la segona meitat del segle XIV i relatius a Vila-real, hi trobem les quantitats amb què van ser taxats diversos exemplars de bestiar equí (cavalls, egües i poltres; ases i someres; muls, mules i mulates). Malgrat que els preus tendeixen a fluctuar (tant dins d'una mateixa espècie com entre les diverses espècies consignades), si observem atentament el valor de les taxacions més recurrents per espècie, constatem que aquest valor es converteix en un element vàlid a l'hora de classificar les diverses espècies d'equins, i que l'ordre resultant, de major a menor, és el que segueix: cavall, mul i ase. Veg. J.-M. DOÑATE, «Salarios y precios durante la segunda mitad del siglo XIV», en *Comunicaciones al VII Congreso de Historia de la Corona de Aragón*, Barcelona, 1962 [1970], vol. 2, p. 456-457, 459 i 483.

15. Relacionada precisament amb el ric jueu suara esmentat, s'ha conservat una breu nota en uns comptes municipals de 1470 que el vincula amb el lloguer d'atzembles o animals de càrrega al govern de la vila. Veg. AHCT, *Llibre de diversos comptes municipals* (1459-1470), f. 121v.

Tanmateix intentarem fournir el màxim de dades biogràfiques no solament sobre els propietaris la identitat dels quals no ofereix cap dubte, sinó també —quan així ens ha semblat oportú— sobre els altres sis. L'ordre en què presentem aquests propietaris jueus d'animals és el resultat de combinar l'ordre que resulta de la lectura dels documents (i que apareix a l'annex) amb la voluntat d'apropar entre si els noms amb trets afins.

SALAMÓ BONNÍN (annex núm. 1.1; 2; 8). El 7 de gener de 1480, just l'endemà de la festa d'Aparici, el consell de la vila de Tàrrega començava l'any amb el neguit de saber que les gestions realitzades per a reunir la suma de 400 lliures que la vila havia de lliurar al governador havien estat infructuoses. Tres jueus van ser convocats a aquella reunió a fi de facilitar al consell els noms d'«aquells juheus que han més forma o manera de prestar a la universitat». Al darrer lloc de la llista suggerida pels representants de l'aljama, hi llegim el nom de Salamó Bonnín.¹⁶

BONNÍN (annex núm. 7.9; 7.10). Trobem un Bonnín a seques en un ban que li va ser intimat el 23 de setembre de 1484, «jorn de Santa Tecla», perquè la seva esposa filava al carrer. Pocs mesos després va ser amonestat de nou per haver descarregat «sargies e altres merqaderies» en plena festa de Tots Sants, i gràcies a aquest ban sabem que tenia una botiga al carrer Major i que disposava, pel cap baix, de dues o tres bèsties.

El que no és tan clar és si el Salamó Bonnín de l'apartat anterior i el Bonnín d'aquest eren una mateixa persona, o bé es tractava de dues persones diferents. La identificació resulta més complicada pel fet que, per un document del 14 de setembre de 1485 en què un mercader cerverí, Jaume Boix, estableix un determinat reconeixement,¹⁷ sembla que a Tàrrega hi havia un altre Bonnín: Bonnín Abram, l'existència del qual només hem trobat documentada aquí. Si examinem atentament la manera com l'escrivà va fer l'elenc dels jueus targarins que apareixen en aquest document, notem que agrupà els noms que pertanyien a una mateixa persona bo i posant un punt elevat entre els noms de l'una i de l'altra. Però com que això només ho va fer en uns quants, els primers, resulta que al capdavant ens trobem amb un reguitzell de noms que, si bé s'han interpretat de la següent manera: «[...] Içach Baruch, Almosnino Salamó, Bonnín Abram, Baruch Almosnino [...]», nosaltres creiem que també es podrien llegir d'aquesta

16. Veg. AHCT, *Llibre de consells* (1476-1481), f. 121v.

17. Veg. J.-M. LLOBET I PORTELLA, *Algunes notícies sobre els jueus de Tàrrega. 1303-1485*, Lleida, Institut d'Estudis Ilerdencs, 1984, p. 16.

altra: «[...] Içach Baruch Almosino, Salamó Bonnín, Abram Baruch Almosino, [...]». La presència d'un Jacuf Baruch Almosnino a Tàrrrega el 1492,¹⁸ contemporani, doncs, d'aquests jueus, fa que no sembli tan incerta l'adjudicació d'aquest tercer nom a uns Içach Baruch i Abram Baruch que hem trobat ben documentats i de qui parlarem més endavant.

És cert que amb la nova combinació ens retrobem amb un personatge conegut, Salamó Bonnín, i desapareix un ignot Bonnín Abram (i un Almosnino Salamó, també desconegut). Però també és cert que en perdem un altre que apareix documentat en un parell d'ocasions: es tracta de Baruch Almosino. La primera, com a testimoni d'una època el 1436. La segona, en un ban de 1459. Ara bé, com que des de 1459 fins a 1485 no tenim cap més notícia d'aquest jueu, i vint-i-sis anys ens sembla un lapse de temps considerable, potser la divisió que hem suggerit no vagi del tot desencaminada.

Encara que els punts de contacte entre un adinerat Salamó Bonnín i un comerciant Bonnín amb una botiga situada en plena zona neuràlgica de la vila ens fan pensar que al seu darrere hi podria haver una mateixa persona, és a saber, l'adinerat comerciant Salamó Bonnín, és, tanmateix, amb cautela que fem aquesta conjectura.

IÇAC BARUC (annex núm. 1.2). El gener de 1480, el seu nom encapçala la llista de jueus «que han més forma o manera de prestar a la universitat» a què ens hem referit abans. Un any després, el 19 d'abril de 1481, el govern municipal satisfà un deute que tenia amb ell lliurant-li certa quantitat d'ordi i diners.¹⁹ Pocs dies després, el 23 d'abril, li van intimar un ban perquè la seva esposa havia estat vista rentant un ventre a l'abeurador.²⁰ Tal com hem dit més amunt, el seu nom també figura en el reconeixement del mercader cerverí de 1485. Sabem que el 1487 va actuar com a plegador de la talla realitzada a l'aljama a fi d'ajudar a sufragar la reparació dels ponts de de la vila.²¹ El 22 de juliol de 1492 vengué, juntament amb Aldonça, la seva esposa, un tros de terra campa que tenien al terme de Tàrrrega.²²

18. Veg. J.-M. LLOBET I PORTELLA, «Els jueus de Cervera i Tàrrrega l'any 1492», en *Actes del 1r Colloqui d'Història dels Jueus a la Corona d'Aragó*, Lleida, Institut d'Estudis Ilerdencs, 1991, p. 360-361.

19. Veg. AHCT, *Llibre d'albarans* (1479-1490), f. 48r.

20. Veg. AHCT, *Llibre de bans* (1480-1481), f. 35v.

21. Veg. AHCT, *Llibre d'albarans* (1479-1490), f. 182r.

22. Veg. J.-M. LLOBET I PORTELLA, «Els jueus de Cervera i Tàrrrega», p. 362.

CRESQUES BELLSOM (annex núm. 4.1). Sabem que es va casar amb Bonadona, germana de Jacob Deulosal, que pertanyia a una de les nissagues de més renom de l'aljama targarina. Precisament la casa on vivia i on tenia una botiga, situada a la plaça Major, era part del dot de la seva esposa.²³ L'any 1478, el consell de la vila li va prohibir que hi residís amb la seva família de manera permanent, i només li va permetre de mantenir-hi la botiga.²⁴ El seu nom apareix a la llista de jueus que van ser convocats, el gener de 1480, al consell de la vila a fi de deixar-los uns diners que els feien falta. Gràcies a un ban d'octubre de 1481 sabem que tenia una propietat al camí de Comabruna²⁵ i, gràcies a un altre de setembre de 1484, unes tires de ceps.²⁶ Cal relacionar amb la seva activitat comercial les multes que el 1489²⁷ i el 1492²⁸ va haver de pagar per haver-se-li trobat uns pesos (de pesar pebre i safrà) trucats, que pesaven menys del que marcaven. No em sembla inversemblant atribuir-li també el parell de bans que el 1490²⁹ van ser comunicats a un tal Bellsom per uns fets semblants, a saber, per no haver afinat una punyera de forment i per emprar punyeres de forment per a la sal. El juliol de 1492 ja era mort, i per això el seu cunyat, Jacob Deulosal, va actuar com a procurador de les vendes que el seu fill, Salamó Cresques, i la seva vídua, Bonadona, van realitzar a la vila abans d'anar-se'n.³⁰

23. Veg. J.-M. LLOBET I PORTELLA, «Els jueus de Cervera i Tàrraga», p. 359.

24. Veg. AHCT, *Llibre de consells* (1476-1481), f. 57r. Encara que l'acta es refereix a aquest jueu emprant només Bellsom, la menció d'una finca seva (residència i botiga) a la plaça Major deixa pocs dubtes a l'hora d'identificar aquest Bellsom amb Cresques Bellsom.

25. Veg. AHCT, *Llibre de bans* (1481), f. 32r.

26. Veg. AHCT, *Llibre de bans* (1484), f. 21r. Pocs mesos després d'aquest ban, el novembre de 1484, un tal *Belsoms* va ser robat mentre anava pel camí ral i el govern municipal va realitzar diverses gestions a fi de traslladar a Tàrraga el lladre que estava pres a Sant Cugat [veg. AHCT, *Llibre de consells* (1480-1490), f. 169v]. Com que ens hem trobat que tant en Cresques Bellsom com n'Íçac Bellsom i també en Bellsom Sullam apareixen esmentats algun cop amb un simple Bellsom, i el text no ens facilita cap pista a l'hora de saber de quin de tots tres està parlant, no podem atribuir aquest lamentable incident a cap en concret.

27. Veg. AHCT, *Llibre de bans* (1489-1490), f. 21v.

28. Veg. AHCT, *Llibre de bans* (1492-1493), f. 16v.

29. Veg. AHCT, *Llibre de bans* (1489-1490), f. 88r-v. Encara més si tenim en compte que en el primer llegim que, en un intent de demostrar la seva innocència, va anar suplicant al darrere del mostassà que l'havia descobert «fins a miga plaça [Major]».

30. Veg. J.-M. LLOBET I PORTELLA, «Els jueus de Cervera i Tàrraga», p. 362: una taula fixa de fusta situada molt a prop de la plaça i unes tires de terra campa. Possiblement sigui aquest Salamó Cresques qui, el 6 de juliol de 1492, exercia de testimoni en una donació de drets realitzada per un altre jueu targarí. Veg. *ibídem*, p. 360.

CRESQUES (annex núm. 3.1). La breu referència que l'escrivà va anteposar al text de l'albarà de 1483 diu: «Albarà de Cresques e altres». Com que el text no diu res de més explícit, caldrà que recollim i avaluem aquelles notícies de la fi del segle XV en què aparegui algun jueu targarí anomenat Cresques. Obre la llista en Cresques Sutllam. El 26 de juny de 1470, durant la presa de possessió de la vila i del castell realitzada en nom d'Isabel de Castella per un procurador seu, va ser un dels jueus que, en representació de l'aljama de la vila, van jurar fidelitat.³¹ No tornem a tenir cap més notícia seva fins al 5 de juliol de 1492, quan nomena un procurador perquè li cobri les quantitats pendents a la vila.³² En aquell temps tenia un fill menor d'edat anomenat Salamó Cresques.³³

Tenim coneixement també d'un tal Sutllam Cresques: l'única notícia que n'ha perviscut ens l'integra dins d'aquell grup de jueus targarins que el 1485 van rebre un reconeixement d'un mercader cerverí. Si a aquests Cresques, hi afegim el Cresques Bellsom i el Salamó Cresques de l'apartat precedent, haurèrem aplegat totes les referències de jueus targarins amb aquest nom.

Si deixem de banda els joves anomenats Salamó Cresques, els tres adults semblen gaudir d'una bona posició econòmica o d'un cert prestigi dins de l'aljama, cosa que, d'entrada, els faria tots idonis per a ser possibles propietaris de diversos animals. Ara bé, de l'únic de qui tenim la certesa que alguna vegada va llogar animals de sella al consell de la vila és en Cresques Bellsom. Ja hem indicat més amunt que en algunes notícies s'empra només el seu segon nom (Bellsom) per a referir-s'hi, però cal afegir que en una d'elles (un ban de 1489),³⁴ trobem el seu nom escrit de dues maneres: primer com a Cresques i després amb el nom complet: Cresques Bellsom. Davant d'aquesta dada, i tot i que és cert que al darrere del Cresques de l'albarà de 1483 hi podria haver qualsevol dels tres Cresques que hem vist, nosaltres ens inclinem pel Cresques Bellsom de l'apartat anterior.

DAVÍ (annex núm. 3.2). L'albarà de 1483 és l'única notícia que hem trobat referida a un tal Daví. Entre els documents que resten de la fi del segle XV, no-

31. Veg. AHCT, pergami sense classificar (1470). El primer estudiós que es va referir a aquest fet va ser L. SARRET I PONS, *Privilegis de Tàrraga*, Tàrraga, F. Camps Calmet, 1930, p. 357, i pel que sembla no va llegir el Sutllam mig esborrat que al pergami segueix a Cresques i, prescindint-ne, va unir Cresques als dos noms que el precedien, Rovén Nicim, i de dos jueus en va fer un de sol: Rovén Nicim Cresques.

32. Veg. J.-M. LLOBET I PORTELLA, «Els jueus de Cervera i Tàrraga», p. 359.

33. Veg. J.-M. LLOBET I PORTELLA, «Els jueus de Cervera i Tàrraga», p. 360.

34. Veg. nota 27.

més ens han aparegut dos membres de l'aljama targarina amb aquest nom. Un era el popular metge jueu Daví Abenaçaia. Ara bé, en totes i cadascuna de les moltes vegades que ens trobem el seu nom escrit a seques, sempre va precedit pel títol de *mestre* (mestre Daví). L'altre era en Daví (de) Cabestany, el qual, a la llum del que segueix, podria ser el referent del Daví de l'albarà de 1483.

CABESTANY (annex núm. 7.1; 7.2; 7.3; 7.4; 7.5; 7.6; 7.7; 7.8). En efecte, en un extens albarà de febrer de 1484 i amb el nom només de Cabestany han estat recollides les vuit vegades que aquest jueu va llogar alguna de les seves mules als paers de Tàrraga. Ara per ara, doncs, l'únic punt en comú entre el Daví del paràgraf precedent i aquest Cabestany seria el de disposar de prou animals com per a poder-ne deixar en règim de lloguer. Ara bé, del setembre d'aquell mateix any s'ha conservat la sentència d'un plet veïnal que es va produir entre dos jueus que tenien les seves cases al tram final del call targarí, allí on el carrer, que quedava tallat pel mur de la vila que donava al riu Ondara, prenia el nom de l'escola dels jueus que s'hi aixecava.³⁵ Aquests dos veïns eren l'acabalat Jucef de Besés, d'una banda, i Daví Cabestany, de l'altra. D'aquest darrer no sabem si era tan ric com el seu veí; sí sabem, però, que la casa on residia tenia un cup de fusta;³⁶ que, a causa de la seva immediata proximitat a l'escola, ocupava un lloc de prestigi dins del call targarí, i que era de la seva propietat per haver-la comprada a mestre Daví Abenaçaia. El 5 de juliol de 1492, ell i la seva esposa, Senyoreta, la vengueren juntament amb unes tires de terra campa que posseïen al terme de Tàrraga.

SAMARELL (annex núm. 4.2). Entre els jueus targarins esmentats en el reconeixement de Jaume Boix de 1485 apareix el nom de Nicim Samarell. L'any següent, un Samarell a seques venia una caldereta d'aram al consell de la vila perquè, un cop fosa a la seca local, se n'utilitzés el metall per a encunyar moneda nova.³⁷ El juliol de 1492, la vídua de Nicim Samarell, Estruga, venia dos trossos de terra campa que tenia al terme de la vila.³⁸ Possiblement aquestes poques notícies, recollides al voltant d'un nom no gaire comú entre els jueus de Tàrraga, es refereixin totes a la mateixa persona.

35. Veg. AHCT, Plec de sentències (1433-1477), en *Llibre del bací dels pobres vergonyants* (1378), f. 59r-v.

36. Veg. J.-M. LLOBET I PORTELLA, «Els jueus de Cervera i Tàrraga», p. 361.

37. Veg. J.-M. LLOBET I PORTELLA, «Les monedes i pel·lofes de Tàrraga», *Acta Numismàtica* (Barcelona), 5 (1975), p. 78.

38. Veg. J.-M. LLOBET I PORTELLA, «Els jueus de Cervera i Tàrraga», p. 360.

IÇAC BELLSOM (annex núm. 5). Era germà de Cresques Bellsom, tal com apareix en la denúncia que el 24 de setembre de 1484 Cresques en persona va interposar perquè havia sorprès un mosso d'Içac Bellsom, «son germà», furtant-li raïm d'una vinya.³⁹ Trobem interessant l'anotació final d'aquest ban, en què es reproduïxen textualment les paraules del denunciant: «e dix que [el mosso] prenia bona soldada e que'n pagàs bé». Molt abans, el 24 de maig de 1468, Içac Bellsom adquiria per mitjà d'encant la imposició del lli i de la llana de la vila de Tàrrega, i l'endemà sortia com a fiador d'Içac Rovén, que es feia amb la imposició de les corredories. També ell, l'any 1480, va comparèixer al consell de la vila amb el grupet de membres acabalats de l'aljama de què hem parlat anteriorment, a fi de facilitar els diners que cercaven amb urgència els paers. El 10 d'octubre de 1481 era multat per no haver netejat de pedres el camí que discorria vora una propietat que tenia al camí de l'Ofegat.⁴⁰ El 1485 apareix també en el reconeixement de Jaume Boix, mercader ceriverí, esmentat prèviament.

BELLSOM SULLAM (annex núm. 6). Apareix per primera vegada el juny de 1470 durant la cerimònia de presa de possessió de la vila i del castell de Tàrrega realitzada en nom d'Isabel de Castella per un procurador seu. Al mateix albarà de gener de 1484, en què els paers disposen que li sigui lliurada certa quantitat de diners pel lloguer d'un rossí, també indiquen que hom li pagui el quintar de ferro i el pergami que li han comprat. En aquest document, se l'anomena amb el nom complet (Bellsom Sullam) i també amb un sol nom (Bellsom).

BARUC (annex núm. 7.11; 7.12). Del segon terç del segle XV hem aplegat unes quantes notícies sobre un tal Baruc: sabem que tenia un obrador⁴¹ i diverses finques al terme de Tàrrega (un mallol,⁴² un tros de forment...⁴³). Quan el novembre de 1448 va ser empresonat injustament pel procurador, el consell de la vila va intervenir a favor seu bo i declarant: «com creguem que en aquests juheus [mestre Jucef i Baruc] sia feta gran injustícia e tothom vega [veja] e conega que ells stan molt bé en la universitat e fan gran proffit en aquella, quiscú en son

39. Veg. AHCT, *Llibre de bans* (1484), f. 21r.

40. Veg. AHCT, *Llibre de bans* (1481), f. 28v.

41. Veg. AHCT, *Llibre de bans* (1444), f. 4r.

42. Veg. AHCT, *Llibre de bans* (1434-1435), f. 59r.

43. Veg. AHCT, *Llibre de bans* (1444), f. 8v. Possiblement és per a sembrar en alguna d'aquestes propietats que el 1453 comprava blat i ordi a la vila. Veg. AHCT, *Llibre de diversos comptes municipals* (1453), f. 69r.

art e offici». ⁴⁴ De 1452, tenim un parell de bans, ⁴⁵ i un parell més de 1459, ⁴⁶ que li van ser intimats per malifetes i petits furts que van cometre els seus fills. No hem trobat cap altra notícia d'aquest Baruc més enllà de 1459.

D'aquest mateix període, ens han arribat dues notícies que confirmen que a l'aljama de Tàrrega hi vivia un altre Baruc, encara que en aquests casos apareix sempre com a Baruc Almosnino: el juliol de 1436 actua com a testimoni en una època de rebuda a nom del ric Jucef de Besés, ⁴⁷ i en un ban de 1459 ha de pagar una multa perquè un fill seu va ser sorprès robant figues i ametlles. ⁴⁸ És interessant aquest ban perquè resulta que el seu fill no va cometre el furt tot sol, sinó amb dos nois jueus més, un dels quals era el fill del Baruc de qui hem parlat en el paràgraf precedent. Quan l'escrivà va afegir l'anotació referida al fill de Baruc Almosnino, primer va emprar Baruc a seques, després, potser conscient que al ban ja n'hi havia un altre amb aquest nom, va distingir el pare d'aquest noi jueu de l'altre bo i anomenant-lo de manera més completa: Baruc Almosnino. Aquest fet és un exponent més de la cautela que s'ha de tenir a l'hora d'identificar el personatge que hi ha al darrera de certes notícies que ens han arribat només amb un sol nom. Es fa molt difícil de saber si algunes de les dades que hem atribuït al primer Baruc li corresponen de debò o si no fora millor que les atribuïssim al segon, a Baruc Almosnino.

En començar el tercer terç del segle XV s'acaben les notícies relacionades tant amb Baruc com amb Baruc Almosnino i es multipliquen les d'Abram Baruc. El març de 1452 encara era menor d'edat, ja que el seu pare es va haver de fer càrrec d'una multa que li va ser posada, ⁴⁹ però a l'abril de 1458 ja actuava com a testimoni d'un ric i prestigiós jueu targarí, el metge Daví Abenaçaia. ⁵⁰ Fins a l'u de juliol de 1492, en què va haver de fer efectiva certa quantitat de diners per la porta d'un corral que el seu fill petit havia trencat, ⁵¹ són nombroses les notícies que d'una manera o d'una altra fan referència a aquest jueu o a la seva família. En tots els casos, s'utilitza el doble nom: Abram Baruc. Contemporani seu va ser Içac Baruc, de qui ja hem parlat abans, que també comparteix amb ell el fet

44. Veg. AHCT, *Llibre de consells* (1446-1451), f. 109r-v.

45. Veg. AHCT, *Llibre de bans* (1452), f. 4v-5r i 17r-v.

46. Veg. AHCT, *Llibre de bans* (1459-1460), f. 21v i 28r.

47. Veg. AHCT, *Llibre d'èpoques* (1434-1460), f. 19v.

48. Veg. AHCT, *Llibre de bans* (1459-1460), f. 28r. Aquesta informació no formava part del ban tal com havia estat redactat en un principi, sinó que hi va ser afegida en un moment ulterior.

49. Veg. AHCT, *Llibre de bans* (1452), f. 85v.

50. Veg. AHCT, *Llibre d'èpoques* (1434-1460), f. 137r.

51. Veg. AHCT, *Llibre de bans* (1492-1493), f. 32r.

d'aparèixer esmentat sempre amb els dos noms. Finalment no ens hem d'oblidar tampoc del Jacuf Baruc Almosnino, mencionat també abans.

Vet aquí, doncs, l'atzucac en què ens trobem a l'hora de voler donar un cert gruix a les notícies biogràfiques del Baruc de l'albarà de 1485. Si creiem que es tracta del menestral que tenia un obrador, resulta que des de 1459 no en tenim cap més notícia. Semblantment ens passa amb Baruc Almosnino. Dels altres tres, només d'un hi ha el precedent que hagués llogat bèsties al consell de Tàrrega: Içac Baruc. D'Abram Baruc, en canvi, sabem que les dues vegades que en nom del consell targarí va anar al call de Cervera per a gestionar el préstec d'una suma considerable de diners, s'hi va traslladar amb la mula d'un altre jueu.⁵² De Jacuf Baruc Almosnino no tenim cap notícia que el relacioni amb el lloguer d'animals de sella. Potser a la vila de Tàrrega hi havia més Barucs, però recordem que per a donar animals a lloguer calia tenir un cert nivell econòmic. En aquest sentit, no deixa de ser significatiu que l'únic Baruc que apareix a la cèlebre llista de jueus de 1480 sigui Içac Baruc. Potser és cap a ell que ens hauríem d'inclinar a l'hora d'identificar el Baruc d'aquest albarà.

NACIM ROVÉN (annex núm. 7.13; 7.14). Gràcies a unes estimes de 1502, sabem que residia en una casa amb hort situada fora del call, a la part baixa del carrer d'Arnau Farrer, no gaire lluny del portal que hi havia en aquell indret.⁵³ També tenia un altre hort, al camí de Verdú.⁵⁴ Les primeres notícies són de 1469, en què va fer de testimoni de l'adquisició d'unes imposicions per part de l'acabalat Içac Jacob.⁵⁵ També figura en la llista de 1480, com un dels jueus de qui es podia manllevar diners. Dues notícies força distants, de 1474⁵⁶ i de 1489,⁵⁷ ens remetent a un fet comú: el frau comès amb les peses a l'hora de vendre espècies (safrà, pebre i clavell), cosa que ens indica que probablement tenia una botiga a casa seva. Els cinc sous de més amb què, emparant-se en l'impost de lleuda, els mostassàs de Cervera van gravar el gendre de Nacim Rovén quan l'estiu

52. Veg. a la taula de l'annex: 1.1 i 2. Aquestes gestions li van ser retribuïdes; veg. AHCT, *Llibre d'albarans* (1479-1490), f. 32r-v.

53. Veg. AHCT, *Llibre d'estimes del quarter de Santes Creus* (1501-1506), f. 90r i 105r-v.

54. Veg. AHCT, *Llibre de bans* (1489-1490), f. 1r. Potser per això ens sorprenen les multes que el 1481 [AHCT, *Llibre de bans* (1481), f. 32v] i el 1488 [AHCT, *Llibre de bans* (1487-1488), f. 7v] li van ser posades per haver tallat (o haver fet tallar) arbres i branques d'arbres (ametllers i cirerers).

55. Veg. AHCT, *Llibre d'arrendaments* (1460-1563), f. 80v i 81r.

56. Veg. AHCT, *Llibre de consells* (1470-1475), f. 170v.

57. Veg. AHCT, *Llibre de bans* (1489-1490), f. 24r.

de 1489 va anar a aquesta vila a vendre-hi mercaderies, i que va haver de pagar «mestre Nacim» [Rovén],⁵⁸ ens fan pensar que el negoci tenia un caràcter familiar. Ja hem deixat constància, més amunt, de la multa que el 1492 li va ser posada per haver passat muntat a cavall pel mig d'un camp.⁵⁹

BONJUÀ ABENAÇAIA (annex núm. 9). L'enfilall de notícies que hem pogut agrupar d'ell comença amb la cèlebre llista de jueus disposats a prestar al govern de la vila, de 1480. La seva esposa, segurament la Bonafilla de 1492,⁶⁰ va ser multada l'agost de 1385 per haver llençat excrements al mig del carrer.⁶¹ De les diverses propietats que posseïa al terme de la vila tenim testimoniades: una vinya al camí de Balaguer,⁶² un farraginal i un mallol a les Planes,⁶³ un tros de terra campa a la bassa d'aigua dolça i un altre a la partida de Puigconill.⁶⁴ I a més, el 1492 va cedir els drets sobre una vinya pignorada a la partida del Mor,⁶⁵ va renunciar a la compra d'un corral a la Vilanova⁶⁶ i va fer cessió d'un capital.⁶⁷ Ignorem si es tractava del germà de Daví Abenaçaia, metge targarí que va morir poc abans de l'expulsió.

D'aquestes diverses notícies reunides al voltant dels noms apareguts en aquests albarans de la fi del segle XV, en podem treure les conclusions que segueixen:

1) D'entre els propietaris d'animals de sella, sis formen part del grup de jueus que a començament de 1480 estaven en condicions de prestar diners al govern municipal de Tàrraga. Són: Salamó Bonnín, Içac Baruc, Cresques Bellsom, Içac Bellsom, Nacim Rovén i Bonjuà Abenaçaia. Un d'ells va representar l'aljama targarina durant la presa de possessió del procurador d'Isabel de Castella, a mitjan 1470, la qual cosa ens fa pensar que o bé exercia algun càrrec o bé gaudia d'una posició social rellevant a l'interior de l'aljama: és Bellsom Sullam. En aquest sentit hem vist també que, dels sis primers, un, Içac Baruc, va actuar

58. Veg. AHCT, *Llibre de consells* (1480-1490), f. 278r.

59. Veg. nota 13.

60. Veg. J.-M. LLOBET I PORTELLA, «Els jueus de Cervera i Tàrraga», p. 359.

61. Veg. AHCT, *Llibre de bans* (1485), f. 2r.

62. Veg. AHCT, *Llibre de bans* (1487-1488), f. 7v.

63. Veg. J.-M. LLOBET I PORTELLA, «Els jueus de Cervera i Tàrraga», p. 359.

64. *Ibidem*.

65. Veg. J.-M. LLOBET I PORTELLA, «Els jueus de Cervera i Tàrraga», p. 360.

66. *Ibidem*.

67. *Ibidem*.

en qualitat de plegador d'una talla realitzada a l'aljama l'any 1487. Finalment els noms d'Içac Baruc, Içac Bellsom i Nicim Samarell consten en el reconeixement que va signar un mercader cerverí després d'haver rebut d'aquests i d'altres jueus targarins la quantitat de 73 lliures i 10 sous.

Així, doncs, bona part d'aquests propietaris d'animals gaudien d'una posició econòmica solvent i no és estrany que alguns haguessin format part del consell de l'aljama.

2) La seva riquesa, però, no es limita a la seva capacitat creditícia, sinó que també inclou, a la pràctica, la possessió de propietats urbanes i rurals. De Cresques Bellsom, Daví (de) Cabestany i Nacim Rovén tenim referències en ambdós sentits; en canvi, de Bonnín ens ha arribat només el record d'una botiga al centre de la vila, i de Nicim Samarell, Içac Bellsom i Bonjuà Abenaçaia tenim diverses referències de propietats rurals (especialment nombroses en Bonjuà Abenaçaia). A la vora d'aquests béns immobles, els muls, rossins, egües i cavalls serien l'únic exemple concret de béns mobles d'aquests jueus targarins de què tenim coneixement.

3) A la fi del segle XV, la relació d'aquests membres benestants de l'aljama targarina amb l'òrgan gestor de la vila de Tàrrega no es va limitar a uns pocs moments força vistosos, com el quantiós préstec de 1480, en què la necessitat explicaria el caràcter excepcional del fet, sinó que la presència d'accions menors, com ara l'adquisició d'imposicions [Içac Bellsom, 1468], la compra de materials diversos [Bellsom Sullam, 1484] i, de manera especial, el fet que centra la nostra atenció en aquest article, el *lloguer de bèsties*, indiquen la fluïdesa que hi havia entre l'aljama (o si més no entre els seus membres més prominents) i el consell de la vila, i situen la seva relació a un nivell que estaria clarament vinculat al tràfec i a l'activitat ordinària i habituals de la gestió municipal.

4) Tot plegat ens sembla també que és de gran utilitat a l'hora de proposar una imatge de l'aljama de la vila de Tàrrega de la darrereria del segle XV que es podria caracteritzar perfectament per una vitalitat i un dinamisme que ja eren del tot absents en altres aljames del Principat des de feia temps.

3. Els preus pagats pels paers als jueus propietaris d'animals de sella

En tots els casos, sense cap excepció, el total a pagar pel govern municipal està en relació directament proporcional amb el nombre de dies en què va disposar dels animals, d'una banda, i la tarifa diària, de l'altra. Les tarifes poden fluctuar segons els anys i de vegades dins d'un mateix any, essent la mínima

d'un sou i tres diners per dia i la màxima de dos sous per dia,⁶⁸ tal com es recull a continuació:

<i>Anys</i>	<i>Tarifas del lloguer de bèsties/dia</i>
1480	2 sous
1483	1 sou 3 diners / 2 sous
1484	1 sou 3 diners [1 sou 3 diners / 1 sou 8 diners / 2 sous ?]
1485	1 sou 8 diners / 1 sou 11 diners
1488	1 sou 6 diners
1489	1 sou 6 diners

Ho hem contrastat amb quantitats pagades a targarins cristians pel mateix concepte i hem vist que no divergeixen gens de les quantitats satisfetes als targarins jueus que trobem consignades en aquests albarans.

Tret d'un parell d'ocasions, no hi ha cap diferència quant a tarifes si l'animal llogat era un mul, un matxo o un rossí. Ara bé a 3.1 i a 3.2 tot sembla apuntar que l'egua va costar nou diners menys per dia que la mula. Tenim, tanmateix, el dubte sobre si aquesta diferència de preus, més aviat anòmala, estava relacionada amb el fet que es tractés d'una egua en general o d'aquella egua concreta (potser era un animal vell o atrotinat...). Semblantment passa amb els animals llogats a Bonnín a 7.9 i a 7.10: com que en aquests cas l'albarà no especifica de quins animals es tracta, encara es fa més difícil justificar si els tres diners de diferència que hi ha en les dues tarifes s'expliquen perquè eren animals diferents o per l'estat específic en què es trobaven les bèsties llogades.

El nombre de dies per als quals el govern municipal llogava aquests animals estava relacionat principalment amb la distància del lloc on havia d'anar la persona que enviava a realitzar les gestions i la durada d'aquestes. Així, a tall d'exemple, trobem viatges a la vila veïna de Cervera —a la qual un mul arriba en qüestió de poques hores— que duren un, dos o tres dies. Semblantment veiem

68. La tarifa de lloguer diari d'un rossí a Vila-real l'any 1348-1349 era també de dos sous; veg. J.-M. DONATE I SEBASTIÀ, «Salarios y precios», p. 459. El clavari de Tortosa, entre 1414 i 1415, va pagar a Issach Migeró, jueu de la vila, 1 lliura, 18 sous i 6 diners en concepte de «provisió de menjar e loguer de besties», però sense especificar quina part d'aquesta quantitat era per un concepte i quina, per l'altre; veg. E. MATEU I BOADA, «Notes sobre les mencions de jueus en el Llibre de Claveria (Tortosa, segles XIV i XV)», en *Actes del I Congrés per a l'estudi dels jueus en territori de llengua catalana*, Barcelona, PPU, 2001, p. 305.

viatges a Barcelona que duren entre quatre i divuit dies, encara que n'hi ha un (núm. 7.4; al qual creiem podríem afegir també el de Sant Cugat: 7.5), que només durà dos dies, cosa que ens fa pensar que potser caldria introduir un tercer element a l'hora de valorar el temps per al qual es llogaven els animals, és a saber, la urgència dels tràmits a realitzar.⁶⁹ En efecte, considerant la distància que hi ha entre la vila de Tàrrega i la ciutat de Barcelona o el monestir de Sant Cugat, un viatge d'anada i tornada entre aquests dos llocs en només dos dies implica unes trotades d'entre dotze i catorze hores diàries, cosa bastant insòlita.⁷⁰

4. Viatgers jueus

En la major part d'albarans figura també el nom de la persona a qui el consell de la vila va confiar la realització d'alguna gestió d'interès municipal fora de la vila. En només dues ocasions ens consta que l'enviat fos un jueu targarí i en ambdues va ser el mateix: Abram Baruc (1.1; 2), de qui ja hem parlat anteriorment. Les altres vegades hi trobem targarins cristians que formaven part del consell de la vila o hi estaven estretament relacionats.

5. Viatges relacionats amb jueus

Òbviament el motiu dels viatges és sempre oficial. En una d'aquestes missions oficials, el govern municipal va mirar de resoldre un afer relacionat amb un jueu de la vila: els primers dies de novembre de 1484 en Bellsom⁷¹ va ser assaltat

69. Veg. més avall, apartat 5.

70. Les diverses persones (traginers i pagesos amb llarga experiència de treball amb mules) a qui hem consultat la distància que un mul pot recórrer en un dia han coincidit a l'hora de proposar entre quatre i cinc quilòmetres per hora com a terme mitjà, la qual cosa, després d'una jornada de treball de vuit hores, dóna un màxim de quaranta quilòmetres. Amb una distància per dia tan curta serien necessaris un parell de dies només per arribar de Tàrrega a Barcelona o a Sant Cugat, mentre que els albarans són ben clars en aquest sentit i parlen de dos dies, però incloent-hi l'anada i la tornada. Ara bé, com que en aquests casos l'animal no havia de tragar grans càrregues ni tampoc s'havia d'enfrontar a orografies especialment complicades i esgotadores, i si a això hi afegim que un mul jove i fort podia arribar a caminar de manera excepcional fins a un màxim de deu o dotze hores en un sol dia, llavors resulta que la gesta d'anar i tornar en un parell de dies de Tàrrega als indrets esmentats certament és insòlita, però no pas impossible.

71. Veg. nota 26.

i robat mentre anava pel camí ral i poc després va arribar a coneixement dels paers targarins que el lladre que ho havia fet es trobava presoner a Sant Cugat. Com que el consell de Tàrrega el volia jutjar a la vila, va dictar un seguit de disposicions perquè «prestament sens dilació» es gestionés el seu trasllat cap a Tàrrega. Un dels nomenats pel consell va ser mestre Joan Sisteró, barber d'ofici.⁷² El mateix Sisteró que retrobem a 7.1, a l'albarà que, amb data de 28 de febrer de 1485, dóna fe de l'anada i tornada d'aquest a Sant Cugat, on era el *presoner*, en només dos dies. Senyal que la pobra mula, lluny de fer l'estira-i-arronsa, fruit de la tossuderia proverbial amb què s'acostuma a caracteritzar aquestes bèsties quan se les obliga a fer quelcom que no els és plaent, va posar tot l'esment del món a complir el sever «prestament sens dilació» prescrit pels paers de la vila de Tàrrega.

Bibliografia

- BATLLE, Carme. *L'expansió baixmedieval. (Segles XIII-XIV)*. En: VILAR, Pierre [dir.]. *Història de Catalunya*. Barcelona: Edicions 62, 1999, vol. 3.
- DOÑATE SEBASTIÀ, José María. «Salarios y precios durante la segunda mitad del siglo XIV». En: *Comunicaciones al VII Congreso de Historia de la Corona de Aragón*. Barcelona: [s. n.] 1962, vol. 2, p. 417-506. [Separata]
- LLOBET I PORTELLA, Josep. «Les monedes i pellofes de Tàrrega». En: *Acta Numismàtica*, 5 (1975), p. 73-89.
- . *Algunes notícies sobre els jueus de Tàrrega. 1303-1486*. Lleida: Institut d'Estudis Ilerdencs, 1984. [Publicacions de l'Institut d'Estudis Ilerdencs, 60]
- . «Els jueus de Cervera i Tàrrega, l'any 1492». En: *Actes 1r Colloqui d'Història dels Jueus a la Corona d'Aragó*. Lleida: Institut d'Estudis Ilerdencs, 1991, p. 342-368.
- MATEU I BOADA, Enric. «Notes sobre les mencions de jueus en el llibre de Claveria (Tortosa, segles XIV i XV)». En: *Actes del I Congrés per a l'estudi dels jueus en territori de llengua catalana*. Barcelona: PPU, 2001, p. 299-315.
- MUNTANÉ I SANTIVERI, Josep Xavier. *Fonts per a l'estudi de l'aljama jueva de Tàrrega. Documents i regesta*. Barcelona: PPU, 2006 (Catalonia Hebraica, 8).
- SABATÉ I CURULL, Flocel. *El territori de la Catalunya medieval. Percepció de l'espai i divisió territorial al llarg de l'Edat Mitjana*. Barcelona: Rafael Dalmau, 1997.
- SARRET I PONS, Lluís. *Privilegis de Tàrrega*. Tàrrega: F. Camps Calmet, 1930.
- SEGARRA I MALLA, Josep Maria. *Història de Tàrrega amb els seus costums i tradicions. (Segles XI-XVI)*. Tàrrega: Museu Comarcal, 1984, vol. 1.

72. Veg. AHCT, *Llibre de consells* (1480-1490), f. 169v.

Taula de dades relatives al «lloguer de bèsties» extretes del llibre municipal d'albarans (1479-1490) de l'AHCT

Referència	Data	Propietari	Animal	Destí	Durada	Preu	Viatger	Motiu
1.1 fol. 40r-v	3/8/1480	Salamó Bonnín	mula	Cervera	3 dies	6 sous [1 dia = 2 sous]	Abram Baruc	«Cercar cent lliures pels fets de Castella».
1.2 fol. 40r-v	3/8/1480	Içac Baruc	mula	Castelló¹/ Guissona	3 dies	6 sous [1 dia = 2 sous]	Francesc Sastre, paer	Castelló: «Perlar ab mossèn Francesc Munrós sobre certes gents que la vila havie a trametre en Castella e que donàs fe que dany ni dampnatge no·ls fere». Guissona: «Perlar ab lo senyor compte de Cardona que fes letra de prechs als preveres del loch de Arbecha que volguessen prestar certa quantitat de diners a la universitat sobre los fets de Castella».
2 fol. 41v	10/10/1480	Salamó Bonnín	mula	Cervera	3 dies	6 sous [1 dia = 2 sous]	Abram Baruc	«Haver cent lliures sobre lo fet de governador».
3.1 fol. 76r	6/3/1483	Cresques	egua		[3 dies?]	3 sous 9 diners [1 dia = 1 sou 3 diners?]	Metge napolità	

<i>Referència</i>	<i>Data</i>	<i>Propietari</i>	<i>Animal</i>	<i>Destí</i>	<i>Durada</i>	<i>Preu</i>	<i>Viatger</i>	<i>Motiu</i>
3.2 fol. 76r	6/3/1483	Daví	mula		[1 dia?]	2 sous [1 dia = 2 sous?]	Jacme Junques ²	«Anar a micer Meyans».
4.1 fol. 104r	12/3/1483	Cresques Bellsom	rossí	Anglesola	[1 dia?]	2 sous [1 dia = 2 sous?]	Jacme Junques	«Parlar micer Menargues».
4.2 fol. 104r	12/3/1483	Samarell	rossí	Anglesola	[1 dia?]	2 sous [1 dia = 2 sous?]	Macià Spígol, paer	«Parlar micer Menargues».
5 fol. 111v	9/1/1484	Içac Bellsom	mula	Castella	[30 dies?] [36 dies?] [48 dies?]	60 sous [1 dia = 2 sous?] [1 dia = 1 sou 8 diners?] [1 dia = 1 sou 3 diners?]	Missatgers	
6 fol. 112r	29/1/1484	Bellsom Sullam	rossí		2 dies	2 sous 6 diners [1 dia = 1 sou 3 diners]	Miquel Ferrero, paer	«Anar a pendre e per lo fet de les leudes d'Anglesola».
7.1 fol. 123r	28/2/1485	Cabestany	mula	Barcelona	11 dies	18 sous 4 diners [1 dia = 1 sou 8 diners]		
7.2 fol. 123r	28/2/1485	Cabestany	mula	Reus/ Barcelona	4 dies	6 sous 8 diners [1 dia = 1 sou 8 diners]		
7.3 fol. 123r	28/2/1485	Cabestany	mula	Barcelona	9 dies	15 sous [1 dia = 1 sou 8 diners]	Antoni Pou	
7.4 fol. 123r	28/2/1485	Cabestany	mula	Barcelona	2 dies	3 sous 4 diners [1 dia = 1 sou 8 diners]	Pere Coll ³	
7.5 fol. 123r	28/2/1485	Cabestany	mula	Sant Cugat	2 dies	3 sous 4 diners [1 dia = 1 sou 8 diners]	Joan Sisteró, barber	«Presoner».

<i>Referència</i>	<i>Data</i>	<i>Propietari</i>	<i>Animal</i>	<i>Destí</i>	<i>Durada</i>	<i>Preu</i>	<i>Viatger</i>	<i>Motiu</i>
7.6 fol. 123r	28/2/1485	Cabestany	mula	Cervera	2 dies	4 sous 4 diners ⁴ [1 dia = 1 sou 8 diners]	Antoni Sananes ⁵	
7.7 fol. 123r	28/2/1485	Cabestany	mula	Cervera	1 dia	1 sou 8 diners	Bernat Sala	«Parlar pares prehicadors».
7.8 fol. 123r	28/2/1485	Cabestany	mula	Preixens	[1 dia?]	1 sou 8 diners ⁶	Bernat Sala	
7.9 fol. 123r	28/2/1485	Bonnín		Barcelona	18 dies	30 sous [1 dia = 1 sou 8 diners]	Pere Antoni Llorenç, mercader	
7.10 fol. 123r	28/2/1485	Bonnín		Barcelona	4 dies	7 sous 8 diners ⁷ [1 dia = 1 sou 11 diners]	Macià Farrer	
7.11 fol. 123r	28/2/1485	Baruc	mula	Cervera	2 dies	3 sous 4 diners [1 dia = 1 sou 8 diners]	Antoni Sananes	
7.12 fol. 123r	28/2/1485	Baruc	mula	Lleida / Sarroca ⁸	3 dies	5 sous ⁹ [1 dia = 1 sou 8 diners]	Rendor	
7.13 fol. 123r	28/2/1485	Nacim Rovén	mula	Saragossa	7 dies	11 sous 8 diners [1 dia = 1 sou 8 diners]	Bernat Sala	
7.14 fol. 123r	28/2/1485	Nacim Rovén	mula	Cervera (i <i>altres parts</i>)	5 dies	8 sous 4 diners ¹⁰ [1 dia = 1 sou 8 diners]	Antoni Sananes	

<i>Referència</i>	<i>Data</i>	<i>Propietari</i>	<i>Animal</i>	<i>Destí</i>	<i>Durada</i>	<i>Preu</i>	<i>Viatger</i>	<i>Motiu</i>
8 fol. 202r	26/3/1488	Salamó Bonnín	matxo	Lleida (diverses vegades)	11 dies	16 sous 6 diners [1 dia = 1 sou 6 diners]	Bernat Llorenç, síndic	«Per les despeses que fahie mossàn Bremon i Claveroll contra la vila. Per vendre paverats grossos. Altres. Anades».
9 fol. 241v	22/10/1489	Bonjuà Abenaçaia	mula	Vic / Montserrat	[6 dies?]	9 sous [1 dia= 1 sou 6 diners?]	Pau Ster, notari	«Pel fet dels acreedors».

El text entre claudàtors inclou càlculs de durada o de tarifes diàries que no apareixen al text original. El text entre cometes baixes reproduïx fidelment l'original.

1. El més probable és que sigui Castelló de Farfanya, municipi prop de Balaguer que, en el segle XIV, va experimentar un notable desenvolupament.
2. Sabem que va jurar com a paer els anys 1469 [AHCT, *Llibre de consells* (1463-1470), fol. 173v], 1474 [AHCT, *Llibre de consells* (1470-1475), fol. 153r] i 1484 [AHCT, *Llibre de consells* (1480-1490), fol. 142v].
3. Poc després, el 19 d'abril de 1484, jurava com a paer [AHCT, *Llibre de consells* (1480-1490), fol. 142v].
4. Error de l'escrivà: haurien de ser 3 sous i no 4 sous. De fet, al recompte final aquest sou de més no hi figura, ja que en comptes dels 54 sous esperats en surten 53, que són la quantitat correcta.
5. Poc després, el 19 d'abril de 1484, jurava com a paer [AHCT, *Llibre de consells* (1480-1490), fol. 142v].
6. L'escrivà ha indicat el total de diners que eren deguts a Cabestany: «Sumen 53 sous 4 diners».
7. L'escrivà ha indicat el total de diners que eren deguts a Bonnín: «Sumen 37 sous 9 diners». Però ha comès un error, ja que haurien de ser vuit diners en comptes dels nou que hi apareixen. Al recompte final, continua apareixent-hi aquest diner de més.
8. Es tracta possiblement de Sarroca de Lleida, on hi havia un castell que va ser fortificat per la Generalitat durant la Guerra Civil de 1462.
9. L'escrivà ha indicat el total de diners que eren deguts a Baruc: «Sumen 8 sous 4 diners».
10. L'escrivà ha indicat el total de diners que eren deguts a Nacim Rovén: «Sumen 20 sous».